International Journal of Language and Translation Studies, 5/2 (2025), 308-330

Arap Edebiyatında Sözlü Halk Anlatımının Önderleri Hakavâtî -Kıssahûn-Meddâh ve Kültürel Kimliğin Korunmasındaki Rolleri*

Hatice ARSLAN SÖZÜDOĞRU[1]

Heba KBRİTEH[2]

Geliş Tarihi: 04.07.2025
Kabul Tarihi: 07.11.2025
Yayım Tarihi: 30.12.2025
Değerlendirme: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Makale Türü: Araştırma Makalesi

Atıf Bilgisi:

Arslan Sözüdoğru, Hatice; Kbriteh, Heba (2025). Arap Edebiyatında Sözlü Halk Anlatımının Önderleri Hakavâtî - Kıssahûn-Meddâh ve Kültürel Kimliğin Korunmasındaki Rolleri. *International Journal of Language and Translation Studies,* 5/2, 308-330.

Benzerlik Taraması: Yapıldı – iThenticate

Etik Bildirim: lotusjournal@selcuk.edu.tr

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans Yazarlar: Dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Öz

Tarih boyunca sözlü anlatım, değerlerin ve geleneklerin korunmasında ve bilginin nesiller arasında aktarılmasında önemli bir rol oynamıştır. Böylece kültürel mirasın intikali ve toplumsal kimliğin güçlendirilmesi bakımından temel bir unsur olarak değerlendirilmiştir. Bu çalışmada, sözlü halk anlatılarının geleneksel toplumlarda kültürel mirasın aktarımındaki konumu, türleri, tarihî temelleri ve kültürel kimliğin muhafazasındaki işlevleri ele alınmıştır. Araştırma, Bilâdu'ş-Şâm bölgesinin sözlü anlatıcısı olan "hakavâtî"nin Arap halk edebiyatındaki konumunu, özelliklerini ve hikâye ile destan sunumunda kullandığı anlatım tekniklerini incelemektedir. Ayrıca hakavâtî ile Irak'taki anlatıcı olan "kıssahûn" ve Anadolu'daki anlatıcı olan "meddâh" tipindeki anlatıcılar arasında ortaklıklar ortaya konmuş, bunların faaliyet gösterdikleri tarihsel dönemler, anlatım tarzları, hitap ettikleri dinleyici kitlesi, kültürel etkileri ve toplumsal rolleri değerlendirilmiştir. Araştırmada, bu anlatıcıların sundukları anlatı malzemesi incelenmiş, doğaçlamaya dayalı sözlü anlatı ile yazılı tarihî metinlere dayanan anlatı malzemesi ortaya konmuştur. Geleneksel anlatım sanatının sosyal ve teknolojik dönüşümler karşısında yaşadığı zorluklar ile modernite ve dijital medyanın etkisi bağlamında, bu anlatım biçimlerinin kültürel kimliğin korunmasındaki rolü tartışılmıştır. Ayrıca, ortak sözlü anlatıların Türk ve Arap halkları arasında kültürel etkileşimi nasıl beslediği incelenmiş ve bu anlatıcıların halk edebiyatı tarihindeki yerleri belirlenerek sözlü mirasın gelecek nesillere aktarımına katkı sağlanması hedeflenmiştir. Bununla birlikte çalışma Arap edebiyatında hakavâtîyi esas almış ve diğer unsurlar hakavâtîyi anlamak için incelenmiştir. Çalışmada veri analizi yöntemi esas alınmıştır. Tarihsel arka planla birlikte araştırmada 19. - 20. yüzyıl arası incelenmiştir. Araştırmada varılan sonuç, hakavâtinin yok oluşuyla toplumlarda kültürel kimliğin korunması rolünü üstlenenlerin yok olduğu, buna bağlı olarak da toplumsal hafızanın muhafazasının mümkün olmadığıdır.

Anahtar Kelimeler: Arap Edebiyatı, Halk Edebiyatı, Kültürel Kimlik, Hakavâtî, Kıssahûn Meddâh

* Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

[1] Doç. Dr. İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagati, İstanbul, Türkiye, hatice.sozudogru@istanbul.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-2685-7451

[2] Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagati, İstanbul, Türkiye, heba.kbriteh@ogr.iu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-4589-5445

The Leaders of Oral Folk Narration: Hakawātī - Qissahūn - Maddāh and Their Role in Preserving Cultural Identity*

Hatice ARSLAN SÖZÜDOĞRU[3]

Hiba KBRİTEH[4]

Date of Submission: 04.07.2025
Date of Acceptance: 07.11.2025
Date of Publication: 30.12.2025
Review: Double-blind peer review
Article Type: Research Article

Citation:

Arslan Sözüdoğru, Hatice; Kbriteh, Heba (2025). The Leaders of Oral Folk Narration: Hakawātī -Qissahūn - Maddāh and Their Role in Preserving Cultural Identity. *International Journal of Language and Translation Studies*, 5/2, 308-330.

Plagiarism Check: Yes - iThenticate

Complaints: lotusjournal@selcuk.edu.tr

Conflict of Interest: The author(s) has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author(s) acknowledges that they received no external funding to support this research.

Copyright & License: Authors publishing in the journal retain the copyright to their work and their work is licensed under the CC BY-NC 4.0.

Abstract

Oral storytelling has historically played a vital role in the preservation of values, traditions, and collective memory, serving as a primary means of transmitting cultural heritage across generations. This study examines the literary and cultural significance of oral folk narratives in traditional societies, with a particular focus on their function in sustaining cultural identity. Within this framework, the research centers on the ḥakawātī, the traditional storyteller of the Bilād al-Shām region, and analyzes his position in Arabic folk literature, narrative characteristics, and storytelling techniques employed in the performance of tales and epics. The study further undertakes a comparative analysis of the ḥakawātī with analogous narrative figures, namely the Iraqi qiṣṣahūn and the Anatolian maddāh, highlighting shared features and divergences in terms of historical context, narrative style, audience engagement, social function, and cultural influence. By examining the narrative materials presented by these storytellers, the research distinguishes between improvisation-based oral narratives and those drawing upon written historical sources. Addressing the challenges faced by traditional oral narrative arts in the context of social change, modernity, and digital media, the study discusses the diminishing role of oral storytelling in contemporary societies. It also explores how shared oral traditions have facilitated cultural interaction between Turkish and Arab communities. Focusing primarily on the ḥakawātī within Arabic literature, the research situates the nineteenth and twentieth centuries within a historical framework and employs qualitative data analysis. The study concludes that the disappearance of the ḥakawātī has contributed to the erosion of cultural identity and collective memory, underscoring the importance of oral narrative traditions in literary and cultural history.

Keywords: Arabic Literature, Folk Literature, Cultural İdentity, Ḥakawātī, Qissahūn, Maddāh

* It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

[3] Ass. Prof., İstanbul University, Faculty of Theology, Department of Arabic Language Rhetoric, İstanbul, Türkiye, hatice.sozudogru@istanbul.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-2685-7451

[4] PhD Student, İstanbul University, Faculty of Theology, Department of Arabic Language Rhetoric, İstanbul, Türkiye, heba.kbriteh@ogr.iu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-4589-5445

Giriş

Anlatı, insanî bir ifade biçimidir. İnsan, doğası gereği gördüklerini, duyduklarını, deneyimlediklerini ve yaşadıklarını hikâye etme eğilimiyle doğar. Hikâye anlatma süreci, ister bir yazarın ister sıradan bir bireyin ürünü olsun, her durumda dikkat çekici ve heyecan vericidir. Hikâye anlatımı, bir ulusun kültürünün ve ortak mirasının aktarıldığı evrensel bir süreçtir (Cum'a, 2023: 12-13). Sözlü halk anlatıları, her dönem geleneksel toplumlarda kültürel mirasın aktarılmasında önemli bir etken olmuştur. Bu anlatıların taşıyıcısı olan meddâhlar, her halkta farklı isimlerle anılmış, ancak bir dönem Mısır, Irak, Bilâdu'ş-Şâm ve Türkiye gibi ülkelerde ortak bir adla tanımlanmışlardır. Zaman içinde adları değişse de, üstlendikleri işlevler büyük ölçüde sabit kalmıştır.

Meddâhların kullandığı zengin dil ve kültür malzemesi, 19. yüzyılın başlarından itibaren müstakil biçimde ele alınmaya başlanmış, araştırmalar neticesinde yazıya geçirilerek yazılı edebiyata kaynaklık etmiştir. Toplumları derinden etkileyen olaylar çerçevesinde şekillenen bu edebiyat, sosyal ve siyasal koşullara, yaşanılan coğrafyanın özellikleri ve kullanılan dilin olanaklarına bağlı olarak benzerlik ya da farklılık gösterebilmiştir. Başlangıçta destan, efsane, masal ve halk hikâyesi biçiminde gelişen ürünler zamanla çoğalmıştır. Bunlar şiir ve nesir olarak çeşitlenmiş ve zenginleşmiştir (Sakaoğlu, 1997).

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Arap halk edebiyatına ilişkin müktesebat bir araya getirilmiştir. Bu derleme çalışmaları, Irak'ta Ali el-Hâkânî ve Abdülhamîd el-Alevcî, Lübnan'da Yûsuf el-Bustânî, Ürdün'de Hânî Subhî el-Amed, Mısır'da Muhammed Kındîl el-Baklî, Tunus'ta Osman el-Kaâk ve Sudan'da Muhammed el-Bahît gibi araştırmacılar tarafından bir araya getirilmiştir. Ayrıca 1962 yılında Bağdat'ta yayımlanmaya başlanan *et-Türâsü'ş-Şaʿbî* dergisi aracılığıyla, özellikle Irak'taki Arap halk edebiyatı örneklerini toplama, yayımlama ve inceleme faaliyetleri başlamıştır. Bu girişim İbrahim Dakûkî, Abdülhamîd el-Alevcî, Şâkir Sâbir Zâbit ve Lutfî el-Hûrî'nin öncülüğünde günümüze kadar devam etmektedir. Günümüzde Irak Kültür ve Enformasyon Bakanlığı tarafından neşredilen bu dergide, yukarıda adı geçen araştırmacıların yanı sıra Hüseyin Nassâr, Nebîle İbrâhîm, Seyf Merzûk eş-Şimlân, Muhammed el-Mübârek, Şeyh Celâl el-Hanefî, Jan Fiye ve Mustafa Cevâd 'Arab gibi isimler de alana dair çeşitli çalışmalar yayınlamışlardır (Dakûkî, 1997: 15/352).

Araştırmanın Temel Sorusu, Amacı, Hedefi, Yöntemi ve Kavramları

Anlatı türleri, tarihi ve kültürel kimliğin korunmasındaki rolü farklı çalışmalarda parçalı olarak ele alınmış olsa da, Arap edebiyatında önemli sözlü anlatıcı olan hakavâtînin tarihi ve kültürel kimliğin korunmasındaki rolü ve topluma olan katkıları ayrıntılı ele alınmamıştır. Bu nedenle

araştırmada: "Hakavâtînin kültürel kimliğin korunmasında ne gibi etkisi vardı? Halk hikâyelerinin ve anlatının toplumlar üzerindeki etkisi nedir? Hikâyelerin ve anlatıcıların yok olmasıyla toplumda neler yok oldu?" gibi temel sorular üzerinde durulmuştur. Bunları cevaplayabilmek için çalışmada hakavâtîyi kapsamlı bir şekilde analiz etmek, yakın coğrafyalardaki karşılıklarını ve rollerini belirlemek; başlangıçta benzer adlarla anılan, zamanla iç içe geçen anlatıcı tipi arasındaki ortaklıkları ortaya koymak hedeflenmiştir. Zira Selim Nüzhet Gerçek: "… burada Arapların "kassas" ve Acemlerin "kıssahân" ismini verdikleri meddahın o iklimlerdeki tarihini değil, bizdeki menkıbelerini kayda çalışacağım. Bahsedeceklerim yalnız Türk kıssahânları, meddahları olacaktır" diyerek aslında meddâhın, kassas ve kıssahânın benzer isimler olduğunu, fakat kendisinin sadece Türklerle ilgili kısmını yazdığını ifade etmiştir (Gerçek, 2021: 12; Altunel, 1994: 159).

Bu çalışmada da Anadolu'daki anlatıcı "meddâh" ve Irak'taki anlatıcı "kıssahûn", Bilâdu'ş-Şâm'daki hakavâtîyi daha iyi anlayabilmek için tanıtılmış olup, karşılaştırma yapılmamıştır. Böylece Bilâdu'ş-Şâm'daki hakavâtî tarihsel bağlam, anlatı malzemesi, anlatım tarzı, hedef kitlesi, kültürel etki ve toplumsal rol açısından bir değerlendirmeyle ele alınmıştır. Ayrıca bu anlatıcının ortadan kalkmasıyla oluşan boşluğa da değinilmiştir.

Bu çalışmanın temel amacı söz konusu anlatıcı figürlerine ilişkin literatüre katkı sağlamak ve bu figürlerin taşıdığı kültürel değeri vurgulamaktır. Bu noktada Özdemir Nutku'nun şu tespitine dikkat çekmek gerek: "Ülkemizde, halk hikâyecileri (âşıklar) ve halk hikâyeleri üzerine çok sayıda araştırma kitabı, inceleme yazısı ve derleme yayınlanmasına karşın, gerek meddâhlık, gerekse meddâh hikâyeleri üzerinde çok az durulmuştur" (Tülücü: 2005, 4). Bu araştırmada meddâhın karşılığı olan hakavâtînin, yani Bilâdu'ş-Şâm'da sözlü anlatıcıların temel modeli olan bu figürün, Arap halk edebiyatındaki yeri, özellikleri ve hikâye ile destanları sunumundaki anlatım teknikleri incelenerek ortaya konulmaya çalışılmıştır. Zaman aralığı olarak 19. ve 20. yüzyıl esas alınmıştır. Çalışmada modern Arap edebiyatında konuyla ilgili kullanılan basılı ve dijital materyallerin sistematik olarak değerlendirilmesine imkân tanıyan bir nitel veri analiz yöntemi olan doküman analizi esas alınmıştır (Kıral, 2020: 170-189). Bu kapsamda klasik dönem kaynakları incelenip, konu ile ilgili araştırmalar yapılmıştır.

Çalışmanın üzerinde durduğu "er-râvî" kelimesi, sözlükte "anlatıcı" anlamına gelir. Terim olarak ise hadis, şiir veya haber rivayet eden kişiyi niteleyen ve "revâ" kökünden türemiş bir ism-i fâildir. Çok rivayet edene "râviye" denir. Bu kelime aynı zamanda şiir veya hadisin rivayet edilmesi, taşınması ve aktarılması anlamlarını taşır (el-Mu'cemu'l-Vasît, 2008: 384). "el-Kâss" kelimesi ise hikâye anlatan, kaynağından bilgi getiren ve iz süren kişi anlamında;

hikâye rivayet eden, yazan veya vaazında hikâyeye dayanan hatip gibi anlamları olan "kassa" fiilinden türemiş ism-i fâilidir. "Kasas" ise "hikâye anlatma" fiilinin mastarıdır. Allah (c.c.) şöyle buyurmaktadır: "Biz sana en güzel kıssaları anlatırız." (Yûsuf Sûresi, 3), yani sana en güzel açıklamayı sunarız. (el-Mucemu'l-Vasît, 2008: 439-440). Birbiri ardına bir izi takip etmek anlamında kullanılan *kassastu'ş-şey* Kur'an-ı Kerim'de: "Ablasına, "Onun izini takip et." şeklinde yer almaktadır (Kasas Sûresi, 11; İbn Manzûr, 1980: 3650). "el-Kassâs" ve "el-hakkâ" terimleri sırasıyla hikâyeyi dinleyiciye aktaran kişi ve anlatıcısı anlamında kullanılır. "Kıssahûn" Arapça "kıssa" ile Farsça "hûn" (okuma) kelimesinin birleşiminden türetilmiş olup "hikâye okuyan" veya "okuyucu" anlamına gelir. "el-Hakkâ'" ise "hakâ" fiilinin mübalağa anlamı taşıyan ismi fâilidir. "Falancaya anlattım, yani onun yaptığını yaptım, sözünü aktardım" anlamlarında kullanılır (İbn Manzur, 1980: 980; el-Mu'cemu'l-Vasît, 2008: 190). "Hikâye" kelimesi ise gerçekleşmiş ya da hayal ürünü olayların anlatılması ve rivayet edilmesi anlamına gelir (el-Mu'cemu'l-Vasît, 2008: 190; Yazıcı, 1998: 479-485). Hakavâtî[5] ise yukarıda belirtildiği gibi, modern dönemde el-kâss yerine kullanılmaya başlanmış, hikâye anlatıcısı ve meddâh anlamlarına gelir. Başta Mısır olmak üzere Bilâdu'ş-Şâm bölgesinde yaygınlık kazanmış ve kabul görmüştür.

Tarihten Günümüze Türklerde ve Araplarda Anlatıcılar

Çeşitli taklitlerin yer aldığı destanı ve hikâyeyi anlatarak halkı eğlendiren sanatçıya Araplarda *er-râvî* ya da *kâss* denilmiştir. İslam'dan önce Türk toplumlarında *Dede Korkut* gibi kahramanlık destanlarını ve hikâyelerini anlatan kişiye *bahşı*, *ozan*, sonrasında *âşık* denildiği, halk hikâyelerinin saz eşliğinde icra edildiği bilinmektedir (Nutku, 2003: 293). Doğuluların Batılılara göre daha çok dinleme meziyetlerine sahip olduklarından, Batılıların da dinlemekten çok konuşmayı sevdiklerinden meddâhlığın Doğuya has olduğu iddia edilmiştir (Gerçek, 2021: 12). Meddâh türü anlatının, Hassân b. Sâbit'in Peygamber Efendimizi (s.a.v.) şiirleriyle övmesiyle birlikte, Asr-ı Saâdet döneminde ortaya çıktığı kaydedilmiştir (Nutku, 2003: 293-294; Tülücü, 2005: 2). Bundan önce, Cahiliye döneminde *Anternâme*[6] okuyan Suheyb er-Rûmî'nin Peygamber Efendimizin (s.a.v.) huzurunda Uhud, Mekke gibi bazı gazavatı

[5] Hakavâtî: Bu kelimenin ilk olarak Muhammed Ali Paşa (ö. 1849) döneminde Mısır'da bulunan Fransız Doktor Kolût Bey tarafından *er-râvî* yerine kullanıldığı kabul edilmektedir. Bk. Ziyâ el-Ka'bî, (2005), s. 288. Hakavâtî kelimesi incelendiğinde Mısır lehçesinde yaygın olan bir kullanım olduğu görülür. Zira *hakâî* için hakavâtî kelimesinin kullanımında olduğu gibi, *el-muğannî* için *muğannivâtî*, *el-musahhî* için *musahhirâtî* kullanılmaktadır.

[6] *Anternâme* ya da *Antere Kıssası*, Muallaka şairi Antere b. Şeddât'ın (ö. 614) hayatı etrafında teşekkül etmiş bir Arap kahramanlık hikâyesi olarak bilinmektedir. Araplarda *Sîretu 'Antere* olarak bilinen hikâyelerdir. Bk. Muhtar, 1991, 3/237-238; Bk. Altunel, "Kıssahân", 2002, 25/501.

okuduğunda mükâfatlandırıldığı belirtilmiş ve meddâh olarak sınıflandırılmıştır (Nutku, 2003: 28/293).

İslam öncesi yaygın olan ve *Eyyâmü'l-Arab* olarak bilinen, Câhiliye döneminde Arap kabileleri arasında gerçekleşen savaşların anlatıcılığı (el-Ka'bî, 2005: 165) İslam'la birlikte önemini yitirmiş, yerini daha çok vaaz ve nasihatlerde kullanılan kıssa anlatımına bırakmıştır. Zamanla, Rasulullah (s.a.v.) döneminde meydana gelen gazâ ve savaşları konu edinen *meğâzî* türü, *Eyyâmu'l-Arab* anlatılarının yerini almıştır. *Meğâzî* anlatımı, *Eyyâmu'l-Arab'*da kullanılan sözlü anlatım yönteminin bir devamı niteliğindedir ve günümüze kadar sözlü olarak aktarılmıştır. Her iki türün de anlatımlarında akıcı bir dilin tercih edilmesi, şiirlerden örnekler verilmesi ve hikâyelerin birkaç olaya bölünerek anlatılması yönünden ortak özellikler taşıdığı görülmektedir.

Meğâzî türünden, düzyazıya dayanan ve şiir örnekleri içeren, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hayatını ele alan zengin bir anlatı türü olan *Sîretu'n-Nebî* doğmuştur. Bu tür, birçok biyografi eserinin temelini oluşturmuştur. Nitekim Hz. Peygamber'in (s.a.v.) biyografisi, merkezî bir hikâye olarak onun hayatını konu edinmiş olup, bu ana anlatının etrafında, ondan ayrılan veya ona yönelten alt anlatılar gelişmiştir. Sîret türündeki eserlerin büyük kısmı Hz. Âdem'in (a.s.) hayatını anlatmakla başlayıp anlatının merkezine Hz. Muhammed'in (s.a.v) hayatını yerleştirmiştir.

Popüler bir biyografi türü olan *es-Sîretu'ş-Şa'biyye*, Şehriyar ve Şehrazat anlatısını merkeze alarak oluşturulan ve bünyesinde birçok hikâye koleksiyonu barındıran *Binbir Gece Masalları* gibi, *Sîretu'n-Nebî* anlatısına dayalı olarak şekillenmiştir. Aralarında çeşitli farklar bulunmakla birlikte, *es-Sîretu'ş-Şa'biyye*'nin *Sîretu'n-Nebî*'den esinlenerek ortaya çıktığı ifade edilebilir. *Sîretu'n-Nebî*, tarihî bir anlatı türü olarak kabul edilmişken, *es-Sîretu'ş-Şa'biyye*, halkın kolektif hayal gücüne dayanan, sanatsal üretimlere dayalı bir anlatı biçim olarak sayılmıştır (el-Asâsî, 2018: 31-33). Bu türün, özellikle Hz. Osman'ın (r.a.) şehadetinden sonra yaygınlık kazandığı görülmektedir. Zira siyasî mezheplerin ortaya çıkması ve bu mezheplere bağlı olanların sayısını artırmak amacıyla uydurma hadisler ve hikâyelerin aktarılması sonucunda siyâsî içerikli vaazların arttığı bir ortam oluşmuştur. Muhaddisler bu sürece karşı çıkarak dinî içerikli hikâyelerin anlatımını belli kurallara bağlamış ve emirin iznine tabi kılmışlardır. Böylece *kâss* ve benzeri terimler hadis ve irşad terimi halini almıştır (Altunel, 2002: 501-502).

Türk meddâhların Arap meddâhlardan farklı olarak günlük konuları gerçekçi bir şekilde ele almaları Arap meddâhlardan etkilenmediklerini ve Türk toplumunun kendi kültür birikimi çerçevesinde geliştiğini göstermiştir. Orta Asya'dan Anadolu'ya göç eden Türklerin zengin bir

hikâye birikimi ve geleneğine sahip olması, bu sanatın Araplardan alınmadığını ortaya koymuştur (Altunel, 1994: 158; Nutku, 2003: 28/293). Ancak Türklerin Müslüman olmalarının ardından anlatılan hikâyelerin içeriği değişmiş, başta Peygamber Efendimiz (s.a.v.) olmak üzere din büyüklerini öven, dinî konuları içeren kıssalar ön plana çıkmış, zamanla bu anlatılar Araplarla ortak temellere kavuşmuştur. Daha sonra din dışı konulara da yer veren anlatıcılara ise ağırlıklı olarak Irak'taki kıssahûn anlamında *kıssahân*[7] denilmiştir (Altunel, 2002: 502).

Bu anlatıcılar, dini konulardan uzaklaştıkça, uygunsuz fıkralar da anlatarak anlatı içeriğini çeşitlendirip dinleyicinin ilgisini artırmak amacıyla, hikâyelerde geçen canlıların ses ve hareketlerinin taklidine yönelmiştir. Her ne kadar başlangıçta Peygamber Efendimizin (s.a.v.) ve din büyüklerinin hayatını konu alan anlatılarıyla kıssahân ön planda olsa da, zamanla anlatıcıların hepsi meddâh olarak isimlendirilmiştir. Na't, münâcât ve methiye okuyanlara *muarrif*; siyer anlatılarına yer verenlere ise *siyerci* denilmiştir (Altunel, 1994: 160; Nutku, 2003, 294).

Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde hikâye anlatıcılığı, saray çevresinde bulunan ozan, nedim ve oyuncular aracılığıyla gelişerek Türk meddâhlık sanatının gelişimine katkı sağlamıştır. Başta büyük şehirlerde olmak üzere 15. yüzyıldan itibaren Türk toplumunda var olan kıssahânlar, düzenli bir eğitim almamışlarsa da, edebî terbiyeye sahip, zeki ve yetenekli şahsiyetler olarak görülmüştür. Öte yandan saray ve konaklardaki kıssahânlar iyi bir eğitim alıp, padişah ve devlet adamlarına nedimlik ve musâhiblik yapmışlardır (Altunel, 1994: 159; Altunel, 2002: 502).

Yıldırım Bayezid döneminde Kör Hasan, Ahmedî (Gerçek, 2021: 17; Kut, 1989: 2/165-167), en eski meddâh hikâyelerinden *Varaka ve Gülşah* yazarı Yusufî ile *Ebû Müslimnâme*[8] (Albayrak, 1994: 10/195-196) yazarı Hacı Sâdî, meddâhlar arasında haklı bir şöhrete ulaşmıştır. II. Murad döneminde ise Hacı Kıssahân tanınmış meddâhlardan biri olarak zikredilmiştir. Fatih Sultan Mehmed döneminde ise nedimlerden Balaban Lâl ile Ömer ve kıssahânlardan Mustafa ile İvaz tanınmıştır (Gerçek, 2021: 18). *Hamzanâme*'yi[9] bir araya getirerek icra eden ve Hamzavî mahlasını kullanan kıssahân da bu dönemin meddâhları arasında yer almıştır. II. Selim döneminde nedimlerden Nakkâş Hasan ile Çokyedi Reis, III. Murad döneminde ise Meddâh

[7] Kıssahân: Konaklarda ve saraylarda kıssa, hikâye ve masal anlatıcılarına halk arasında verilen isimdir. Bk. İbrahim Altunel, "Kıssahân", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: TDV Yayınları, 2002, 25/501-502.

[8] "Kıssa-i Ebû Müslim" olarak da bilinen destanın kahramanı, Emevî Devleti'nin yıkılması ve Abbâsî devletinin kurulmasında etkisi olan Ebû Müslim Horasânî'dir (ö. 137/755). Bk. Nurettin Albayrak, "Ebû Müslim Destanı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 1994, 10/195.

[9] Hamzanâme: Hz. Hamza'nın (ö. 3/625) hayatı ile ilgili menkıbevî halk hikâyelerinin genel adıdır. Bk. Albayrak, "Hamzanâme", 1997, 15/516-517. Hamzanâmelerle ilgili günümüzde yapılan çalışmalardan biri için bk. Çorak, *Hamzanâme: Sâhibkıran ve Hamzazade Rüstem'in Maceraları*, 2018.

Eğlence ile kıssahân Bursalı Seyyid Mustafa Çelebi isimleri öne çıkmıştır (Gerçek, 2021: 19-20). 17. yüzyıldan itibaren meddâh ismi kıssahân isminin yerini almaya başlamış ve IV. Murad döneminde Tıflî Ahmed Çelebi maruf meddâhlar arasında görülmüştür (Altunel, 1994:159; Gerçek, 2021: 23).

Sonraki yüzyıllarda meddâhların hem sayıca arttığı, hem de toplum nezdindeki nüfuzlarının yükseldiği, sadece hikâye anlatıcılığıyla değil, aynı zamanda orta oyunu ve Karagöz gibi geleneksel Türk tiyatrosu unsurlarında da etkili oldukları bilinmektedir. Bu dönemde meddâhların başlıca sahne mekânı kahvehaneler olmuş; Kız Ahmed, Kör Osman, Âşık Hasan gibi isimler öne çıkmıştır. Şükrü Efendi ve çırağı İsmet Efendi ile Aşkî 19. yüzyılın en meşhur meddâhları olarak maruf olmuştur. 20. yüzyıla gelindiğinde ise en tanınmış meddâh olarak Surûrî ön plana çıkmıştır (Nutku, 2003: 294). 1973 yılında vefat eden İsmail Hakkı Dümbüllü ise, İstanbul'da Direklerarası'nda sahne alan ve günümüze ulaşan son meşhur meddâh olarak kabul edilmiştir (Karar, 2020).

Başlangıçta Arap anlatı geleneğinde özellikle *Eyyâmu'l-Arab* olmak üzere, eski kabile savaşlarını konu edinen kahramanlık hikâyeleri ön plana çıkarken, Türk anlatı geleneğinde *Dede Korkut* hikâyeleri temel alınmış ve yine kahramanlık konusu işlenmiştir. Böylece İslam öncesi Arap ve Türk halklarının anlatı malzemeleri farklılık arz etse de İslamiyet'in kabulüyle birlikte her ikisinde, başta Peygamber Efendimizin (s.a.v.) hayatını esas alan *Sîretu'n-Nebî* ve fetih kahramanlarına odaklanan anlatılar öne çıkmış, *Hamzanâme* gibi eserlerin temelinde, savaş ruhunu diri tutma amacı dikkat çekmiştir.

İslam coğrafyasının ortak değeri olan bu kahramanların anlatımıyla, vatanı düşman elinden koruma düşüncesi, toplumsal şuuru diri tutma gayreti ve *emr bil'ma'rûf, nehy ani'l-münker* ilkeleri vurgulanmıştır. Bu anlatılar aracılığıyla, kötülüğün değil iyiliğin toplumda yaygınlaştırılması hedeflenmiştir. Söz konusu anlatı türlerinin zamanla azalması ve yok olmasıyla birlikte, toplumu bir arada ve diri tutan değerlerin de yavaş yavaş ortadan kalktığı gözlemlenmiştir.

Zaman içerisinde açık alanlardan kapalı mekânlara çekilen meddâhlar, anlatılarını kahvehanelerde icra etmeye başlamış ve bu mekânlar halkın sosyalleşme merkezlerine dönüşmüştür. Sözlü anlatım geleneğini sürdüren bu aktörler, yerleşik bir geçmişe ve ortak kültürel değere sahip olmuştur. Bu bağlamda, Bilâdu'ş-Şâm'da *hakavâtî* Irak'ta *kıssahûn*, Türkiye'de ise *kıssahân* olarak adlandırılmış olsa da, hepsi meddâh *başlığı altında* ortak bir anlatıcı kimliğinde buluşmuştur.

Meddâh, Kıssahûn ve Hakavâtînin Kaynakları

İslam öncesi Arap kabileleri arasında gerçekleşen savaşların anlatısı *Eyyâmü'l-Arab*; kahramanlık ve yiğitlik örneklerinin anlatıları "ahbâr"[10] gibi rivayetlerin tamamı (Nutku, 2003: 293) meddâh ve hakavâtîlerin anlatı malzemelerinin başında yer almıştır. Ayrıca Mısır, Suriye, Irak ve Türkiye'de *Binbir Gece Masalları*, *Sîretu 'Anter* (Osmanlı literatüründe 'Anternâme), *Kırk Vezir Hikâyeleri, Hamzânâme* gibi külliyat ve kitaplarda yer alan anlatılar da meddâhların temel anlatı kaynakları arasında bulunmuştur. Osmanlı döneminde meddâhların repertuvarında, *Ebû Müslim, Battâl* ve *Melik Dânişmend* gibi menkıbevî şahsiyetlerin maceralarını konu alan hikâyeler ile *Letâifnâme*, *Hançerli Hanım, Kanlı Bektaş, Sansar Mustafa, Cevrî Çelebi* ve *Tayyarzâde/Binbirdirek Batakhanesi* gibi halk anlatıları yer almıştır (Tülücü, 2005: 3-4).

Arap edebiyatında ise kıssahûn ve hakavâtî, anlatı malzemesi olarak Câhiliye döneminden kalma ve Babil kaynaklı kıssaların yanı sıra, Hindistan üzerinden Arap halk hikâyelerine geçmiş olan hikâyelere yer vermiştir. Bununla ilgili İbn Mukaffa' tarafından Farsçadan tercüme edilen *Kelile ve Dimne* gibi bazı hayvan hikâyeleri de anlatı geleneğinde kullanılmıştır.

Arap halk edebiyatında ise Ebü'l-Mutahhar el-Ezdî'nin, Bağdat çevresinde halk arasında sözlü olarak dolaşan, çeşitli fıkralar, nükteler, uygunsuz içerikli hikâyeler ve şiirler içeren *Hikâyetü Ebi'l-Kâsım el-Bağdâdî* adlı eseri gelmiştir. Bu eser "amme" olarak anılan eserlerin başında yer almıştır. Aynı zamanda "harâfîş", "şüttâr" ve "ayyârûn" olarak bilinen külhanbeyi, dilenci, cimri, açıkgöz gibi tipleri konu edinen, halk şairleri tarafından nazmedilmiş olan halk destanları da yayılmıştır. Kahramanı belli olan *Sîretü 'Antere*, *Kıssatü Zennûbiyye, Sîretü Seyf b. Zî Yezen, Sîretü Ebî Zeyd el-Hilâlî, Sîretü'l-Emîre Zâti'l-Himme, Leylâ ve Mecnûn, Sîretü Nûriddîn Zengî, Sîretü Selâhiddîn el-Eyyûbî* gibi Arap halk destanlarını konu alan eserler yazılmıştır. Bununla birlikte, yazarı belli olmayan, aşk, kabile ve toplum için kendilerini feda eden kahramanların hayatını anlatan destanlar da var olmuştur. Bu tür hikâyeler, başına *sîre* eklenerek, kahramanın gerçek şahsiyetini kazanıncaya kadarki aşamaları, onunla ilgili efsanevi yönleri nazım ve nesirle vermiştir. İslam öncesi Arap halkı tarafından bilinen bu destanlara, İslam'dan sonra mezhep ve tarikatlar yoluyla hurafeler karışmıştır. Yukarıda da belirtildiği üzere, Arap halk edebiyatında efsaneler, darbımeseller, bilmeceler, fıkralar, şarkılar, türküler, halk deyimleri ve ağıtlar gibi hikâyeler de yer almıştır. Bunlar anonim olup nesilden nesile intikal eden müşterek halk mirasından addedilmiştir (Dakûkî, 1997: 350-352).

[10] Ahbâr: Bir şey hakkında naklolunan rivayetler, bilgiler. Bk. Çetin, 1988, s. 486-489.

Meddâh, Kıssahûn ve Hakavâtinin Gösterileri

Meddâh, kıssahûn ya da hakavâtînin gösterileri, hem seyirlik oyunlar içinde "halk tiyatrosu" kapsamına, hem de belli başlı özellikleriyle halk edebiyatı kapsamında ele alınmıştır. Bu oyunlar meddâh, karagöz, orta oyunu ve kukla seyirlik oyunları olarak çeşitli şekillerde sınıflandırılmıştır. Bu türler içerisinde meddâhlık, dört alt bölümü olan, kültür ve sanat merkezleriyle nispeten kalabalık şehir merkezlerinde sergilenen Şehir Seyirlik Oyunları'ndan addedilip, tek sanatçının rol aldığı, tahkiyeye dayalı bir tiyatro türü olarak kabul edilmiştir. Meddâhın anlattığı olaylara ve kahramanlarına göre taklitler, jest ve mimikler yapması, ses tonunu değiştirebilmesi, büyük şehirlerin günlük hayatından olduğu kadar masal ile halk hikâyelerinden oluşan yeni ve çeşitli konuları anlatabilmesi başlıca özelliklerinden sayılmıştır (Sakaoğlu, 1997: 349-350). Cahiliye döneminden başlayarak iyi ahlâkı telkin edip hoş vakit geçirmeyi sağlayan kıssaların anlatıcıları olan meddâhların icraları zamanla meddâhlık mesleği haline gelmiştir (Dakûkî, 1997: 351).

Esasında Doğu coğrafyasının ortak bir değeri olan anlatıcılar, her halkın edebiyatında önemli bir yere sahip olmuş ve yaygınlığını korumuştur. Meddâh, bir tiyatro eserindeki bütün karakterleri bünyesinde toplayan bir aktör olarak görülmüştür. Meddâh, canlandırdığı her hikâyede farklı anlatım tekniklerine yönelmiştir. Kendisini izlemeye gelenlerin tepkisine göre anında doğaçlamaya giderek her gösteride yeni bir içerik sunabilmiştir. (Tülücü, 2005: 3). Bu nedenle, farklı halklardan meddâhların kullandıkları anlatı kaynaklarının ortak olduğu görülmüştür.

Meddâh, Kıssahûn ve Hakavâtînin Anlatımı ve Kullandığı Teknikler

Meddâh, kıssahûn ve hakavâtînin faaliyet gösterdikleri tarihsel dönem, anlatım tarzları, hitap ettikleri dinleyici kitlesi, kültürel etkileri ve toplum içindeki rolleri bakımından aralarında benzerlikler bulunduğu muhakkaktır. Bu anlatıcıların vazifelerine ve kullandıkları anlatım tekniklerine bakıldığında, kültürel kimliğin korunmasında üstlendikleri ortak rol daha açık şekilde anlaşılmaktadır. Her biri, içinde bulundukları tarihî sürecin dinî, siyasî ve kültürel malzemesinden yararlanarak, beden dili, ses kullanımı ve anlatı sunumu aracılığıyla toplumun ruh halini yansıtabilmiştir. Onlar, sözlü ve yazılı kültürün halk nezdinde değer kazandığı bu süreçte, yaşadıkları devletin toplumsal hafızasında karşılık bulan sayısız hikâye, destan ve şiiri ustalıkla işleyerek halkı bir arada tutmayı başarmışlardır. Zira halk hikâyecisi, zamana direnen kolektif halk hafızasını taşıyan kültürel bir ses olmuştur (el-Hassâr, 2024).

Hakavâtî, sözlü hikâye anlatımı sürecinin en temel unsurdur. Çünkü hikâye anlatımı süreci, doğrudan hakavâtînin yetkinliğine bağlı olup, bu süreçte performans, iletişim becerisi,

dinleyiciyi ikna edebilme kabiliyeti, uygun dil seçimi, ses hâkimiyeti ve hitabet gibi özellikler büyük önem taşımıştır. Bazı durumlarda, anlatının etkisini artırmak amacıyla bir müzik aleti çalma becerisine de sahip olması gerekli görülmüştür (el-Hassâr, 2024). Dinleyicileri ikna edebilmesi ve onları heyecanlandırabilmesi, hakavâtinin misyonunu başarıyla yerine getirmesini sağlayan başlıca yetkinliklerinden olmuştur. Bu beceri, dinleyicilerin anlatıcıyı sıkılmadan her gün yeniden dinlemeye istekli olmalarının temel nedenlerinden biri sayılmıştır (Yaktîn, 1997: 227).

Hikâye anlatıcılığı sürecinde, ister bir kafe, ister bir mekân, ister halka açık bir alan olsun, hakavâtinin dinleyicileriyle doğrudan temas kuracağı anlatı meclisi oldukça önemli olmuştur. Zira bu meclisler, anlatıcı ile anlatı arasında canlı bir iletişimin kurulduğu sosyal ortamlardır (Yaktîn, 1997: 300, 303). Hakavâti yalnızca *es-Sîretu'ş-Şa'biyye*'nin aktarıcısı değil, aynı zamanda onun sahneleyicisi ve uygulayıcısı olmuştur. Hikâye anlatıcısı, anlatılan metne karşı tarafsız bir tutum içinde değildir. Aksine o, bazı bölümleri tamamlamak, anlatıya katkıda bulunmak, eklemeler yapmak ya da anlatının boşluklarını doldurmak amacıyla yeni karakterler bile icat edebilen bir figür olmuştur (Yaktîn, 1997: 90). Dinleyicilerin belirli bir bölüme olumlu tepki verdiğini fark ettiğinde ise hikâyeyi uzatabilmiş, olayların kapsamını genişletebilmiştir. Hakavâtinin *es-Sîretu'ş-Şa'biyye'ye* olaylar eklerken sergilediği yaratıcılığı, anlatının merkezinde yer alan Seyf b. Zî Yezen gibi tarihî şahsiyetler söz konusu olduğunda, belirli sınırlar içinde kalabilmiştir. Buna karşın, hikâye kurmaca bir karakter etrafında gelişiyorsa anlatıcının hayal gücü genişlemiş ve sınırsız bir biçime bürünmüştür. Sözgelimi Seyf b. Zî Yezen'in annesi Kumaria karakteri hakkında gerçek bir bilgi bulunmadığından, bu karaktere dair olaylar tamamen anlatıcının hayal gücünün eseri hâline gelmiştir. Nitekim hakavâtînin kahramanın doğum hikâyesini sunabilmesi, büyük ölçüde bu hayal gücüne bağlı kalmıştır (Yaktîn, 1997: 97-99). Yukarıda da ifade edildiği gibi, hakavâtî hikâyelerini anlatırken tarafsız kalmamış, çünkü anlatının kahramanlarını, onların fikirlerini ve toplumsal konumlarını sunarken aynı zamanda kendi düşüncesini, vizyonunu da ifade etmiştir (Yaktîn, 1997: 109).

Bilâdu'ş-Şâm'da hakavâtî anlatıları genellikle şu ifadelerle başlamıştır:

"Kâne yâ mâ kân (bir varmış bir yokmuş), "yâ mustemi'îne yâ kirâm" (saygıdeğer dinleyiciler) ve "yâ sâdet yâ kirâm" (saygıdeğer efendiler).

Daha sonra Hz. Peygamber'e (s.a.v.) şu sözlerle salavât getirilmiştir:

"Allahumme sallî 'alâ seyyidinâ Muhammed" (Allah'ın salatı ve selamı efendimiz Muhammed'in üzerine olsun).

Irak'taki kıssahûn ise anlatılarına şu ifadelerle başlamıştır:

"Kâne yâ mâ kân (bir varmış bir yokmuş), "min kadîmi'z-zamân" (evvel zaman içinde, kalbur saman içinde),
"ve 'alallahi et-tekelân, kullu men 'aleyhi zenb yekûl et-tevbete ve esteğfirullah, feyetereddedi'l-etfâlu hazihi'l-cümlete" (ve yücelik Allah'a mahsustur, günah işleyen herkes tövbe etsin ve Allah'tan af diliyorum desin, bu cümleleri çocuklar da tekrar etsin) ('Atıyye, 2017: 235-236; Yaktîn, 1997: 298).

Bu türden açılışlar, hakavâtînin dinleyicisini gerçek dünyadan hikâye dünyasına taşıdığı anlatı sahnesinin başlangıcı olarak kabul edilmiştir (Yaktîn, 1997: 297). Hakavâtî, seyircisini kendisine çekmek için aşağıdaki temel anlatım tekniklerini kullanmıştır:

1. Farklı bir açılış yapma: Hakavâtî, anlatısına genellikle izleyiciyi gerçek âlemden hikâye âlemine taşıyan yukarıda verilen kalıplaşmış ifadelerle başlamıştır. Bu ayırt edici açılış cümleleri, bir tiyatro gösterisinin açılış perdesini andırmakta olup; tıpkı perde açıldığında gösterinin başlaması gibi, bu cümlelerle anlatı süreci başlatılmıştır.
2. Uzatmalar ve tekrarlar: Hakavâtî, genellikle halktan oluşan geniş bir dinleyici kitlesine hitap etmişti. Bu kitlenin anlama ve kavrama düzeylerinin farklılık gösterebildiği göz önünde bulundurarak anlatımında tekrarlara ve uzatmalara yer verilmiştir. Bu yaklaşım, farklı sosyal sınıflardan gelen dinleyicilere uygun anlatı düzeyini koruma çabasının bir yansıması olmuştur.
3. Hikâyedeki olayların şekillenmesine ortak olma: Hakavâtî, yalnızca yazılı bir hikâyeyi aktaran bir anlatıcı olarak görülmemiş, aksine, anlatı sürecine aktif biçimde katılan ve onu yönlendiren bir aktör olmuştur. Uygun gördüğü durumlarda, özellikle siyasi nedenlerle bazı olayları anlatıdan çıkarabilmiş ya da dinleyicilerin ilgisini artırmak amacıyla anlatıya küçük ayrıntılar ekleyebilmiştir (Yaktîn, 1997: 297).
4. Hikâye içindeki diyalogları kullanma: Hakavâtî, anlatısına canlılık kazandırmak amacıyla hikâye içindeki diyaloglara yer vermiştir. Bu sayede dinleyiciler, karakterlerin kendi aralarında konuştuklarını ve birbirlerinden etkilendiklerini hissedip; anlatım, sahnelenmiş bir etkileşim izlenimi uyandırmıştır.
5. Ses ve tonlamanın değiştirilmesi: Hakavâtî, bütün karakterleri kendisinin canlandırdığı bütünleşik bir tiyatro biçiminde anlatısını sürdürmüştür. Dinleyiciyi ikna edebilmek için sesini, karakterin duygu durumuna ve kişiliğine uygun biçimde değiştirmiştir. Kahramanın savaş ve öfke hâlinde olduğu sahnelerde sesini yükseltmiş ve sertleştirmiş, buna karşın, karakterin üzüntü veya acı çektiği anlarda sesini alçaltıp ve yumuşatmıştır. Bu sayede izleyicinin anlatı karakterlerine karşı sempati duymasını sağlamıştır. Hikâye

içerisinde şiir yer aldığında ise, genellikle duygusal etkiyi artırmak amacıyla rebap gibi bir müzik aleti çalmıştır (Lane, 1950: 394).

6. İzleyicilerle görsel, sözel ve duygusal etkileşim kurma: Hakavâtî, anlatı sürecinde göz teması kurarak dinleyicilerinin dikkatini canlı tutmuştur. Hikâye anlatımı sırasında, dinleyicilere: "Daha sonra ne olduğunu biliyor musunuz?" gibi sorular yönelterek bir iletişim ortamı oluşturup anlatının devamı hakkında merak uyandırmıştır. Anlatının kritik bir anında duraklayarak hikâyeyi ertesi gün tamamlayacağını bildirebilmiştir. Bu yöntem, dinleyicilerin bir sonraki oturuma katılımını teşvik etmiştir. Hakavâtînin anlatı malzemesi olan *es-Sîretu'ş-Şa'biyye*, bu süreçte atasözleri ve hikmetli sözler açısından halkın zengin kültürel birikimini yansıttığı için önemli sayılmıştır (Yaktîn, 1997: 338).
7. Hakavâtînin görünür ve yüksek bir yerde oturması: Hakavâtî, anlatısını yalnızca sesiyle değil, aynı zamanda mimikleri ve yüz ifadeleriyle de desteklediğinden, dinleyicilerin onu görebilmeleri büyük önem taşımıştır. Bu nedenle anlatıcının görünür ve yüksek bir konumda oturması tercih edilmiştir. Böylece, hem tüm dinleyicileri görmesi ve onlarla etkileşime geçmesi kolaylaşmış hem de anlatı meclisine hâkimiyet kurması mümkün olmuştur (Lane, 1950: 393-394).
8. Hikâye anlatımı sırasında beden dilinin kullanılması: Hakavâtînin gösterisi, yapısal olarak bir tiyatro performansına çok benzediğinden, anlatıcı tüm fiziksel imkânlarını -özellikle beden dilini- etkin biçimde kullanmıştır. Karakterle özdeşleşebilmek amacıyla göz ve el hareketlerinden yararlanabilmiş, bazen ayağa kalkıp sopasını sallayabilmiş, kimi zaman da anlatının etkisini artırmak ve izleyiciyle görsel bir bağ kurmak amacıyla alkış tutabilmiş veya başını kederle sallayabilmiştir. Bu tür beden dili unsurları, anlatının dinleyici tarafından sanki sahnede canlı bir şekilde gözlemleniyormuş gibi algılanmasını sağlamıştır.
9. Seyirciyi gösteriye dâhil etme: Seyirciler, hikâye anlatıcısı için hayati önem taşımış ve onların etkileşimi olmadan anlatı performansının başarılı olması söz konusu olmamıştır. Hakavâtî, çoğu zaman dinleyicilerin tepkilerine ve taleplerine göre anlatının yönünü belirlemiştir. Bazı durumlarda dinleyicilerden belirli bir cümleyi tekrar etmelerini ya da hikâyedeki bir sesi taklit etmelerini isteyerek onları gösteriye doğrudan katılım sağlamaya teşvik etmiştir.

Yukarıda sayılan unsurlara ek olarak, meddâhların yanında süngü, tuğ ve baltacık gibi belli başlı simgeler yer almıştır. Sonraları bunlar yerini makrame ve değneğe bırakmıştır. Yine iskemle de meddâhlığın ayrılmaz parçası olarak kabul edilmiştir. Nitekim iskemlenin üstteki

iki ayağından biri bilgiyi, diğeri de dünya görüşünü, alttaki iki ayağından biri sabrı, diğeri ise kararlılığı temsil ettiği varsayılmıştır. Bu simgelerin belirli bir anlamı ve dini arka planı olduğu kabul edilmiştir (Nutku, 2003: 294). Gerçek, yukarıda belirtilen teknikleri şu sözlerinde bir araya getirerek ifade etmiştir:

> "Meddah hiç şüphesiz bütün Şark ve İslam memleketlerinin ilk ve iptidai temaşasıdır. Öyle bir temaşa ki perdesi, sahnesi, dekoru, esvapları, şahısları velhasıl her şeyi ve her şeyinin mükemmeliyeti onları şahsında cemeden meddahın zekâsına, malumatına ve söz söylemekteki kabiliyetine bağlıdır. Meddah naklettiği vakanın nasıl bir yerde geçtiğini, yaşattığı şahısların şeklini ve şemailini tarif etmeye mecbur olduğu gibi yüzünü gözünü buruşturarak, birtakım vaziyetler, tavırlar alarak sözlerini canlandırmaya; sesiyle de temsil ettiği şahısların şivesini taklit ederek sözlerine bir hakikat edası vermeye mecburdur (Gerçek, 2021: 11)."

Kültürel Kimlik ve Onun Parçası Anlatıcılar

eş-Şerif el-Cürcânî kimliği şöyle tanımlamıştır: "Çekirdeğin mutlak gaybda ağacı içermesi gibi gerçekleri içeren mutlak hakikattir" (el-Cürcânî, 2003: 252/2034). Bu tanımdan hareketle, bir bireyin, bir kültürün ya da medeniyetin kimliğinin, onun özünü ve hakikatini yansıttığı söylenebilir. Kimlik, değişmeyen ancak yenilenebilen sabiteler bütünü olarak değerlendirilir (Umâre, 1999: 6). Kültürel kimlik, herhangi bir toplumun kültürel özgürlüğünü ifade eder. Gelenekleri, davranış kalıplarını, eğilimleri ve topluluğun evrene ve hayata bakışını kapsar (el-Deks, 2012: 10-17). Bir ulusun kültürel kimliği, o ulusun medeniyetini diğer medeniyetlerinden ayıran genel özellikler ve karakteristik sabiteler bütünüyle belirginlik kazanır. Bu kimlik, aynı dili konuşan, aynı inançları paylaşan ve benzer sosyal pratikleri uygulayan bireylerin oluşturduğu toplum yapısı içerisinde somut hâle gelir (Sifoune-Bouaziz, 2021: 1-16). Öyleyse, herhangi bir ulusun kültürel kimliği üç temel unsur üzerine inşa edilir:

1. İnanç: Toplumun evrene ve hayata bakışını şekillendiren temel kaynaktır.
2. Dil: Toplumun bireyleri arasındaki iletişimin temel yapı taşıdır. Aynı zamanda kültürel ve entelektüel birikimin nesilden nesile aktarılmasını sağlayan taşıyıcı araçtır.
3. Kültürel miras: Gelenekler, görenekler, sanat, edebiyat ve ulusun tarihi boyunca başardıklarını ifade eder.

Hakavâtînin anlatılarında temel malzeme olarak kabul edilen *es-Sîretu'ş-Şa'biyye* başta olmak üzere sözlü anlatı geleneği, nesilden nesile aktarılan kültürel mirasın önemli bir kısmını oluşturmuştur. Bu anlatıların kahramanları toplumun değer dünyasını ve kolektif fikir yapısını yansıtmıştır. Kahramanlar hakkı, iyiliği, kahramanlığı, kıskançlığı, toprağı ve onuru temsil edip, bu değerleri savunmuşlardır. Hakavâtî, anlatının başarıya ulaşmasında ve hedef kitleye

ulaşmasında kilit rol oynayan bir aktör olmuştur. Özellikle hakavâtînin anlatı tarzını ve hikâyelerini belgelendirmek, popüler kültür mirasının korunması adına atılması gereken önemli bir adım olmuştur. Kültürel kimlik, tüm kurucu unsurlarıyla birlikte, çağdaş dünyada bir toplumun ayırt edilme ve var olma kapasitesini belirleyen temel yapı taşlarından biri sayılmıştır. Bu kimlik, bir ulusu kültürel erozyona karşı koruyup, her türlü tehdide karşı varlığını sürdürebilmesini mümkün kılmıştır. Bu nedenle kimliğini muhafaza etmeye çalışan Filistin halkı gibi halklar için kültürel kimlik hayati öneme sahip olmuştur (el-Hamûd, 2013).

20. yüzyılın başında birçok sömürgeci güç, halk hikâyelerinin sömürgeleştirilen halklar üzerindeki etkisini fark etmiştir. Zira bu hikâyeler, bireyleri adaletsizliğe karşı çıkmaya, topraklarına bağlanmaya ve onu savunmaya teşvik edip, kültürel ve ulusal kimliklerinin korunmasında güçlü bir araç işlevi görmüştür (Ğarbî, 2021). Hakavâtî, sömürgeci saldırılara maruz kalan Filistin ve Bilâdu'ş-Şâm dışında da Cezayir gibi ülkelerde işgale karşı direnişte önemli bir rol oynamıştır. Filistin'de halk hikâyeleri yalnızca zaman geçirmek ve eğlenmek için bir araç değil, aynı zamanda işgalin kültürel politikalarına karşı bir direniş aracı olmuştur. İşgalin, Filistin'in kültürel mirasını gasp ederek kendine mal etme çabalarına karşılık, halk hikâyeleri zafer, kahramanlık, cesaret ve onur anlatılarını aktararak kimliğin korunmasında etkili olmuştur. Böylece halk hikâyeleri hem tarihi muhafaza etmiş hem de kuşaklar arasında köprü kurmuştur (Şemme, 2024). Cezayir'de ise anlatıcı, cami avlusunda veya köyün meydanında anlattığı hikâyeler aracılığıyla Cezayirlilerin hafızasını tazelemiş, özgürlük ve bağımsızlık inancını güçlendirmiştir. 1962'de Cezayir'in bağımsızlığını kazanmasının ardından da hakavâtî direniş rolünü sürdürmüş, işgale karşı çıkmak ve ona başkaldırmak yerine, bu kez hikâyelerinde toplumu inşa etmeye ve tembelliğe karşı başkaldırmaya çağırmıştır (Bukebe, 2024).

Hakavâtînin Yok Olmasında Teknolojinin Rolü

20. yüzyıl, bilim ve teknolojide büyük bir sıçramaya sahne olmuş, bu dönemdeki icat ve keşiflerin hızı, insanların gündelik yaşamlarında köklü değişikliklere yol açmıştır. Bu dönüşüm süreci radyo ile başlamış, merkezi bir kaynaktan bireyleri bilgilendirme ve eğlendirme amacına yönelik içerikler yaygınlık kazanmıştır. Radyonun bu yeni işlevi, geleneksel anlatıcı rolünü üstlendiği için hakavâtînin toplumsal yaygınlığını azaltmıştır. Bununla birlikte hakavâtî birçok kahvehanede varlığını devam ettirmiştir. Ancak televizyonun ortaya çıkmasıyla birlikte anlatı süreci tamamen görselleşmiş, dinleyiciler artık hikâyeleri hayal etmek yerine görsel olarak izleyebilme, kahramanların hareketlerini gözlemleyebilme ve onları tüm insani yönleriyle takip edebilme imkânına kavuşmuştur. Radyo döneminde sözlü olarak aktarılan hikâyeler,

televizyonla birlikte görsel ve renkli bir forma bürünmüştür. Televizyonun modern hayatın vazgeçilmez bir unsuru hâline gelmesiyle birlikte insanlar, dışarı çıkmak ya da hakavâtîyi dinlemek yerine evlerinde hikâye izlemeyi tercih etmeye başlamışlardır. Böylece televizyon, hakavâtî geleneğinin varlığını sürdürebilmesi açısından en büyük tehditlerden biri hâline gelmiş, onun 20. yüzyılın ortalarına doğru yok oluş sürecini hızlandıran başlıca etken olmuştur (Muhsin, 2025; Alî, 2015: 311).

Televizyon ve radyo, hikâye anlatıcılığı ve hakavâtî geleneğiyle rekabet etmiş ve bu geleneğin popülerliğini önemli ölçüde azaltmış olsa da, bu unsurların insan hayatındaki etkisi internetin ortaya çıkışına kadar belirli ölçüde devam etmiştir. Hakavâtî, uzun bir süre boyunca çeşitli toplantılarda, gece programlarında ve kültürel etkinliklerde rol almayı sürdürmüş, bu yönüyle toplumsal hafızada yaşamıştır. Ancak internetin bireysel yaşamı kuşatması, genç nesillerin zihin dünyasını büyük ölçüde etki altında almasıyla birlikte, yalnızca hakavâtî değil, televizyon da işlevsel olarak geride kalmıştır. Bu durum, geleneksel anlatı biçimlerinin ve kültürel birikimin etkisinin azalmasına neden olmuş, yeni nesillerin önemli bir kısmı bu tür sahne ve anlatı biçimlerine küçümseyici bir bakış açısıyla yaklaşmaya başlamıştır.

İnternetin yaygınlaşması ve her eve ulaşmasıyla birlikte, yeryüzü küçük bir köye dönüşmüştür. Bunun neticesinde küreselleşme terimi, iletişim araçlarının gelişiminin kaçınılmaz bir sonucu olarak, düşünürlerin ve araştırmacıların dilinde sıkça yer almaya başlamıştır. Bu küreselleşmenin doğal sonucu, yerel toplulukların özgünlüklerini kaybetmesi ve küresel ölçekte tek tip bir toplum içerisinde erime sürecine girmeleri olmuştur. Çünkü insanlar, özellikle de genç nesiller, Batı kültürünün ilerlemesinden etkilenmiş, zamanla yerel kültürel değerlerini terk edip, kendi kimliklerini küçümsemişlerdir. Bu durum, halk hikâyeleri ve hakavâtî anlatıları dâhil olmak üzere, yerel kültürel kimliği oluşturan tüm unsurlar için ciddi bir tehdit olmaya başlamıştır. Sosyal ve teknolojik dönüşümlerin etkisiyle bu geleneksel sanat formunun karşı karşıya kaldığı zorlukları, modernite ile dijital medyanın sürekliliği bağlamında kültürel kimliğin korunmasına olan etkisini azımsanamaz bir düzeye taşımıştır. Bu karmaşada, hakavâtînin kendisine toplumsal bir rol edinmesi giderek güçleşmiştir. Günümüzde her bireyin cep telefonu, kendi eğlenceli hikâye anlatıcısına dönüşmüş, dijital medya, insanları kendisini ve içeriğini dinlemeye ikna etmede büyük başarı sağlamıştır.

Kültürel Kimliği Temsil Eden Değerlerin Korunması İçin Öneriler

Hakavâtî ile Irak ve Anadolu'daki anlatıcının, toplumun kültürel kimliğinin korunmasında ve kolektif hafızasının şekillendirilmesinde temel unsurlar arasında olduğu muhakkaktır. Zira bu anlatıcılar, yalnızca birer eğlence unsuru değil, aynı zamanda geçmişin değerlerini günümüze

taşıyan, kültürel sürekliliği sağlayan taşıyıcılar olmuştur. Bu sebeple, kültürel kimliğin küreselleşmenin yarattığı tehditlerden ve iletişim ile bilgi teknolojilerinin hızlı gelişmesinden korunması, her toplumun kendi özgünlüğünü muhafaza edebilmesi açısından acil bir gerekliliktir. Aynı zamanda değerler eğitimi için de ilköğretimden, hatta anaokulundan itibaren bu anlatıcılardan istifade edilmelidir. Zira çocukların erken yaşta maruz kaldıkları kültür erozyonundan korunması, ancak kendi değerlerinin bilincine varmasıyla söz konusu olacağı anlaşılmıştır. Bu amaç doğrultusunda, aşağıda belirtilen önlemlerin alınması önemlidir:

Yeni nesilleri kültürel mirasları ve kökenleriyle tanıştırmak amacıyla, diğer kültürleri reddetmeyen, aksine onlarla etkileşime giren, halkların kültürel mirasları arasında ortak noktalar bulmaya, bu değerleri karşılaştırarak saygı duymaya yönelik bilinçli ve olgun bir medya anlayışıyla desteklenen, entegre bir sistem inşa edilmelidir (Nassâr, 2015: 2)

- Halk hikâyeleri ve biyografiler de dâhil olmak üzere sözlü anlatı mirasının toplanması, yazıya aktarılması ve dijital ortamda korunması için gayret gösterilmesi, ayrıca bu dağınık malzemenin düzenli ve erişimi kolay bir ansiklopedide bir araya getirilmesine yönelik çalışmaların teşvik edilmesi gerekmektedir.
- Genç kuşağı, özellikle de çocukları, ulusal kültürel kimliğin yok olmuş ya da yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan unsurlarıyla tanıştırmak önemlidir. Onları bu kimliğin özgünlüğüne saygı duymaya teşvik etmek için, kapsamlı bir plan çerçevesinde eğitim programları ve kültürel etkinlikler düzenlenmelidir. Bu sayede bireylerin kendi kültürlerinden utanmak yerine gurur duymaları sağlanmalıdır. Zaman zaman farklı öğrencilerin de bu rolleri almasını sağlama suretiyle öğrenciler arasında yaygınlık kazanmasını ve kabul görmesini teşvik etmek gereklidir.
- Eğitim kurumlarında, hakavâtî veya meddâh karakterini temsilen görevlendirilen anlatıcılar aracılığıyla, öğrencilerin aktif katılımına imkân tanıyan gösteriler düzenlenmeli, bu gösterilerde çocuklara ve gençlere, kültürel mirasla ilgili hikâyeler günümüz unsurlarıyla harmanlanarak etkileyici biçimde sunulmalıdır. Böylece eğitim kurumları aracılığı ile kültürel mirasa sahip çıkılıp, erken yaşta öğrencilerin kültürel miras ile tanışmaları sağlanmış olur.
- Günümüz kültürüne uygun ve ilgi çekici içerikler üreterek, teknoloji ve iletişim araçları aracılığıyla halk hikâyeleri geleneğini tanıtmak önemlidir. Özellikle *es-Sîretu'ş-Şa'biyye* gibi klasik anlatı metinleri ile bu metinlerin taşıyıcısı olan hakavâtî ve meddâh gibi anlatıcı aktörlerini, faydalı bilgiler içeren belgesel nitelikli videolar yoluyla geniş kitlelere ulaştırmak gerekmektedir.

Sonuç

Ortak bir coğrafyanın kültürel aktörleri olarak meddâhlar, kıssahûnlar ve hakavâtîler, uzun yüzyıllar boyunca dinî şahsiyetler ile cihat kahramanlarını konu alan anlatılar aracılığıyla halka hitap etmiş, bu sayede her dönemde halkın duygusal ve toplumsal nabzını tutmayı başarmışlardır. Dinî hassasiyetleri diri tutarak ahlaki değerlerin benimsenmesini teşvik etmiş, aynı zamanda kültürel kimliğin korunmasında önemli bir rol oynamışlardır. Bu çerçevede, hem unutulmaya yüz tutmuş tarihî şahsiyetlerin kolektif hafızada canlı tutulmasına hem de tarihin seyrini değiştiren savaşların, düşman figürlerinin ve fetihlerin hatırlanmasına vesile olmuşlardır. Böylece toplumsal bellekte canlı ve dirençli bir kimliğin yaşatılmasına katkı sağlamışlardır.

Anlatıcıların kullandıkları hikâyeler her zaman tarihsel gerçekliği yansıtmayıp, kimi zaman hayal ürünü olan, hatta o anki anlatı bağlamında doğaçlama olarak oluşturulmuş kurgusal kahramanlar etrafında şekillenmiştir. Bu durum, anlatıcının -özellikle hakavâtînin- içinde bulunduğu ortama göre kendi birikimini kullanarak anlatıyı şekillendirilmesiyle doğrudan ilişkili olmuştur. Anlatım sürecinde şiir ve nesir biçimleriyle desteklenen sunum, edebî sanatların da kullanılmasıyla zenginleşmiş, bu sayede dinleyiciyi etkileyen, edebî bir zevki besleyen güçlü bir anlatım ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla bu anlatıların yalnızca kültürel aktarım aracı değil, aynı zamanda edebî bir zevkin nesilden nesile intikalinde önemli bir rol oynadığı göz ardı edilmemelidir.

Orta Asya'dan başlayarak devam eden meddâhlık geleneği Türklerde ve Araplarda 20. yüzyılın ortalarına kadar devam etmiştir. Günümüzde bu tür anlatıcıların yok olmaya yüz tuttuğu bir dönemde, tarihi hafızayı diri tutacak ve kültürel kimliğin korunmasına katkı sağlayacak anlatıcı figürlerine duyulan ihtiyaç açıktır. Bu tür değerlerin korunması ve gelecek nesillere aktarılması için, geleneksel anlatı biçimlerinin modern döneme entegre edilerek, özellikle eğitim kurumlarında sunulması önem arz etmektedir. Bu bağlamda okullarda düzenlenecek okuma ve anlatı etkinlikleri kapsamında, tarihî ve kültürel olaylar ile öne çıkan şahsiyetler hakkında genç nesillerin dikkatini çekecek anlatılar sunulmalıdır. Söz konusu anlatıların, gençlerin ilgi alanlarına hitap eden ve onları kültürel mirasla bağ kurmaya teşvik eden içeriklerle zenginleştirilmesi zaruridir.

Kaynakça

Albayrak, N. (1994). Ebû Müslim Destanı. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 10/195-196

Albayrak, N. (1997). Hamzanâme. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 15/516-517.

Alî, A. (2015). Eşkâlu't-turâsi'ş-şa'bi'l-'Arabî (el-Hakavâtî) misâlen. *Mecelletu't-turâsi'l-'ilmi'l-'Arabî* (2), 303-334.

Altunel, İ. (1994). Edebiyatımızda kıssa, kıssahânlık geleneği ve meddâhlıkla münasebeti üzerine. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* (1), 157-160.

Altunel, İ. (2002). Kıssahân. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Ankara: TDV Yayınları, 25/501-502.

el-Asâsî, A.B. (2018). Tekâlîdu'n-nev' fi's-sîreti'ş-şa'biyye: tahlîl sekâfî. *Mecelletu'l-Buhûs, Kulliyetu'l-Âdâb Câmi'atu Halvân* (29), 29-51. https://doi.org/10.21608/sjam.2018.146540

'Atıyye, Â. (2016). *Fi's-sekâfeti'ş-şa'biyyeti'l-'Arabiyye: es-serdu'l-hikâî fi'l-edebi'ş-şa'bî*. Trablus: Cerrûs Press Nâşirûn.

Cum'a, M. A. (2023). *es-Serdu fi't-turâsi'l-Arabî: ru'yetu ma'rifiyye cemâliyye*. Gîze: Vekâletu'l-Sahâfeti'l-'Arabiyye.

el-Cürcânî, S. Ş. (2003). *et-Ta'rifât*. haz. M. B. 'Uyûn es-Sûd, Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye.

Çetin, M. N. (1988). Ahbâr. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 1/486-489.

Çorak, R. (2018). *Hamzanâme: Sâhibkıran ve Hamzazade Rüstem'in maceraları*. İstanbul: Ketebe Yayınları.

Dakûkî, İ. (1997). Halk edebiyatı (Arap edebiyatı). *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 15/350-352.

el-Deks, M. A. (2012). el-'Avleme ve'l-hüviyyetu's-sekâfe: el-Hüviyyetu'l-'Arabiyye misâlen. *Mecelletu'l-Âdab ve'l-'Ulûmi'l-İctimâ'iyye, el-Câmiatu'l-Urduniyye* 5(2), 10-17.

Gerçek, S. N. (2021). *Türk Temaşası*. haz. O. M. Öztürk, 3. Basım, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

İbn Manzûr, M. b. M. (1980). *Lisânu'l-'Arab*. thk. A. A. el-Kebîr, M. A. Haseballah, H. M. eş-Şâzelî, Kahire: Dâru'l-Ma'ârîf.

el-Ka'bî, Z. (2005). *es-Serdu'l-'Arabi'l-kadîm: Ensâku's-sekâfiyye ve işkâliyyâtu't-te'vîl.* Beyrut: Muessesetu'l-'Arabiyye.

Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8 (15), 170-189.

Kut, G. (1989). Ahmedî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 2/165-167.

Lane, E. W. (1950). *el-Mısriyyûne'l-muhdisûne: Şemâiluhum ve âdâtuhum fi'l-karni't-tâsî aşer*. çev. A.T. Nûr, Kahire: Matba'atu'r-Risâle.

Mecma'u'l-Lugati'l-'Arabiyye. (2008). *el-Mu'cemu'l-vasît*. Kahire: Mektebetu'ş-Şurûki'd-Devliyye.

Muhtar, C. (1991). Antere kıssası. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 3/237-238.

Nutku, Ö. (2003). Meddâh. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Ankara: TDV Yayınları, 28/293-294.

Sakaoğlu, S. (1997). Halk edebiyatı (Türk edebiyatı). *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 15/345-350.

Sifoune, B. ve Bouaziz, B. (2021). Vesâilu'l-i'lâm ve'l-hüviyyetu's-sekâfeti fî zılli'l-'avleme beyne't-ta'zîz ve'l-istilâb. *Mecelletu'l-İnâse ve 'Ulûmi'l-Muctem'a* 5(10), 1-16.

Tülücü, S. (2005). Meddâh, meddâhlık ve meddâh hikâyeleri üzerine bazı notlar. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (24), 1-14.

Umâre, M. (1999). *Mahâtiru'l-'avleme 'ala'l-hüviyyeti's-sekâfiyye*. Kahire: Nahdatu Mısr.

Yaktîn, S. (1997). *Kâle er-râvî: el-Bunyâtu'l-hikâ'iyye fi's-sîreti'ş-şa'biyye*. Dâru'l-Beydâ': el-Merkezu's-Sekâfi'l-'Arabî.

Yazıcı, H. (1998). Hikâye. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 17/479-485.

Elektronik Kaynaklar

Bukebe, Abdurrezzâk. Hakavâtu'l-Cezâir fî fenni şa'bî ve devruhu fî tesbîti'z-zâkira, *Asharq News*. 07.07.2024, "Erişim:14.10.2025". https://asharq.com/amp/culture/93047

Ğarbî. H. el-Hikâyetu'ş-şa'biyye ve'l-hüviyyetu's-sekâfiyye. *el-Cedîd.* 01.09.2021. "Erişim: 11.05.2025" https://www.aljadeedmagazine.com/الحكايات-الشعبية-والهوية-الثقافية

el-Hamûd, N. (2013). el-Hikâyetu'ş-şa'biyyetu'l-Filistiniyye beyne'l-hüviyye ve'l-'avleme. *Mecelletu's-Sekâfeti'ş-Şa'biyye* 6 (22), 40-65. "Erişim: 11.05.2025"

https://folkculturebh.org/ar/index.php?issue=50&page=article&id=411

el-Hassâr, A. er-Râvi'ş-şa'bî yumessil zâkireten cemâ'iyyeten tukâvimu'z-zemen. *İndependent el-'Arabiyye.* 28.02.2024. "Erişim: 11.05.2025"

https://www.independentarabia.com/node/553401/ثقافة/الرّاوي-الشعبي-يمثل-ذاكرة-جماعية-تقاوم-الزمن

Karar Gazetesi. *İsmail Dümbüllü kimdir? Dümbüllü'nün fesi ve kavuğu neden önemli, kimlere verildi?* 27.08.2020. "Erişim: 04.11.2025"

https://www.karar.com/ismail-dumbullu-kimdir-dumbullunun-fesi-ve-kavugu-neden-onemli-kimlere-verildi-1582429).

Muhsin, M. (2011). Meşhedu'l-hakavâtî ye'ûd li'd-dâhili'l-Filistînî. *el-Cezîre* "Erişim: 13.05.2025"

https://www.aljazeera.net/culture/2011/1/12/%D9%85%D8%B4%D9%87%D8%AF-%D8%A7%D9%84%D8%AD%D9%83%D9%88%D8%A7%D8%AA%D9%8A-%D9%8A%D8%B9%D9%88%D8%AF-%D9%84%D9%84%D8%AF%D8%A7%D8%AE%D9%84-%D8%A7%D9%84%D9%81%D9%84%D8%B3%D8%B7%D9%8A%D9%86%D9%8A

Nassâr, C. (2015). el-Hüviyyetu's-sekâfiyye ve tahdiyâtu'l-'avleme. *Merkezu'l-Cezîre li'd-Dırâsât*. "Erişim: 14.05.2025"

https://studies.aljazeera.net/ar/issues/2015/01/201512895243715948.html

Şemma, Semer. *el-Hakavâtî fî Filistîn mine'l-butûlât ilâ harbi'l-ibâde.* 19.08.2024, "Erişim: 04.10.2025" https://diffah.alaraby.co.uk/amp/revisions/2024/8/19

Structured Abstract

The study focuses on the Arabic oral folk storytelling tradition, centering on three significant characters in three contexts, Hakawātī (Bilād al-Shām), Qissahūn (Iraq), and Maddāh (Anatolia/Türkiye). Traditional storytellers have been the main actors entrusted with passing down cultural values, history, and social identity across generations. This article discusses their methods of storytelling, history, role in society, and aspects of the present, digital age. The article focuses on the Hakawātī, a prominent oral storyteller in Bilād al-Shām. It discusses his characteristics, storytelling methods, and use of performance (voice play, motions, and music). It then compares the Qissahūn in Iraq and the Maddāh in Anatolia to the Hakawātī on dimensions of storytelling, audience categories, historical contexts, and culture functions. Despite the differences in both regions, these figures are all important custodians of cultural memory and heritage.

The genesis of these prose traditions historically predates Islam. Societies, such as the Arabs forged poetic, epic traditions long before Islam by using epics such as Ayyām al-ʿArab, and the historic Dede Korkut stories amongst the Turks. As the historical timeline evolved, especially as Islam spread, prose traditions wrote religiously, often reiterating the life of Prophet Muhammad (Sīrat al-Nabī) the early Islamic history. These prose and verse forms gained narrative status and were rooted within a shared collective memory.

This study also seeks to explore what sources were used by these authors for the content, such as ancient epics like the; *Alf Lailatin wa Laila, Sīrat ʿAntar, Kalila wa Dimna*, and heroic histories like; Sīrat Sayf ibn Dhī Yazan. These tended to blur fact from history with legend to provide examples of morality, and identity-building lessons. Most stories promoted ideals such as; patriotism, bravery, and justice.

The paper discusses the performative aspect of Hakawāti's work. Hakawāti story telling sessions were relatively theatrical, and normally took place in public spaces such as coffee houses. The act of storytelling would envelope people into a world of narrative by employing props, variations of voice, and melodramatic opening sentences such as, "There was, and there was not..." (kāna yā mā kān). trying to get the audience involved, he used a lot of repetition, rhetorical questioning, and appeals to emotion.

As a result of modern technologies, mostly radio, TV and eventually the internet, the role of oral narrators drastically declined. People dependent on public entertainment by oral narrators

turned to visual and electronic entertainment, thus abandoning the public-based culture of narrating live. The article expresses this shift as a significant threat to cultural continuity.

In response to, and in an attempt to offset the loss, the authors suggest a number of preservation strategies; integrating narration into formal pedagogical systems, using electronic media to maintain and distribute traditional content narratives, producing public performances. They suggest a balanced approach that will help navigate contemporary communications trends while protecting the cultural integrity of oral traditions.

In brief, Hakawātī, Qissahūn, and Maddāh are not performers alone; they are integral custodians of cultural identity. To lose them would be to lose culture. Rejuvenation of their heritage, particularly through engaging more young people and by means of digital innovation, is positioned as necessary step toward preserving national identity, collective memory, and the intergenerational connection amid globalization.